

PETAR ŠIMUNOVIĆ

TOPONIMIJSKO-DIJALEKATSKI PRINOSI S MLJETA

Prilog rješavanju dijalekatskog supstrata dubrovačkog otočja

Mljet pripada južnodalmatinskom otočju. Njegova površina iznosi oko 100 km², a pruža se od sjeverozapada prema jugoistoku s trima uzdužnim grebenima nad kojima se ističe *Velji grad*, prastara utvrda na visini od 514 metara iznad *Babina Polja*, najvećeg mljetskog naselja.

Otok se spominje vrlo rano kod antičkih pisaca. Grci ga nazivaju *Mélitē*, a u itinerarima su mu zabilježeni oblici *Melada* i *Melta*. Konstantin Porfirogenet navodi: *Méleta*, vjerojatni romantizirani grčki oblik,¹ tj. izgovorni oblik romanskog dijalekta, koji se onda govorio u dubrovačkoj okolici.² Romanskih toponimijskih potvrda sačuvano je prilično na cijelom otoku. Povijesne potvrde nekima od njih donio je B. Gušić u svojim radovima o ovom otoku,³ dok je neka etimološka rješenja izložio P. Skok.⁴ Cjelokupnu toponimiju Mljeta obradit ću detaljno u sklopu toponimije otočkog dijela nekadašnje Dubrovačke Republike, uključivši tu i poluotok Pelješac.

Ovdje nas posebno zanimaju jezične izoglose današnjeg mljetskog govora, potvrđene toponimijskom građom, koja u izvjesnom smislu predstavlja vrijedne jezične podatke za proučavanje jezičnih veza južnodalmatinskog otočja s Dubrovnikom.

Mljetsku toponimiju i osobine mljetskog govora ispitivao sam u okviru rada Međuakademijskog odbora za onomastiku. Pored teren-

¹ U latinskom se naime akcenat povukao sa *Melitē* na *Méleta* zato što je *i* bilo kratko i već u vulgarnom latinskom jeziku prešlo u *e*. P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo*, Zagreb 1950, I, 216.

² K. Porfirogenet zabilježio je i grčki etnik *Malozeátai*, a ne romanski, pa se pretpostavlja da je već u to doba na otoku bilo, pored romanskog, i slavenskog življa.

³ B. Gušić, Mljet, *Narodna starina* X, 1931, 159–229 + 29 slika i karta; B. Gušić – C. Fisković, Otok Mljet, naš novi nacionalni park, Antropografski pregled i kulturnohistorijski spomenici, Zagreb 1958, *Predavanja održana u Jugoslavenskoj akademiji*, sv. 17, Zagreb 1957, 5–38, 39–101 + 40 slika.

⁴ P. Skok, o. c. 209–219.

skog skupljanja građe ispisao sam nazive sa prvih katastarskih karata iz godine 1830. u Arhivu mapa u Splitu i Uredu za katastar u Dubrovniku.

Sva mljetska naselja grupirana su u ovim katastarskim općinama idući sa zapada prema istoku:

Gövedari (350 stanovnika), etnici: Govedarac, Gövedarska i Govedaruša (u nešto posprdnijem značenju), ktetik: gövedarski, -a -o. Toj katastarskoj općini pripadaju još ovi zaseoci: *Pòlače* (50 stanovnika), etnici: Pòlačar, Pòlačarka i ktetik: pòlačarski, -a, -o; *Pömena* (20 stanovnika), etnici: Pömenār, Pömenarka, ktetik: pömenarski, -a, -o; *Zäbäbine küće* (30 stanovnika), etnici: Zäbabinār, Zäbabinarka i ktetik: zäbabinarski, -a, -o; *Söline* (20 stanovnika), etnici: Sölinār, Sölinarka i ktetik: sölinarski, -a, -o. U današnje doba, razvitkom turizma, nastaje malo mjestance *Prīstanište* (uvjetni naziv) na glavnom prilazu Velikom mljetskom jezeru.

Bläto (oko 150 stanovnika), etnici: Bläćanin, Bläćanka, a ktetik: bläcki, -a, -o. Ovoj katastarskoj općini pripadaju zaseoci: *Közarića* (oko 40 stanovnika), etnici: Közarićanin, Közarićanka i ktetik: közarički, -a, -o; *Röpa* (oko 50 stanovnika), etnici: Röpār, Röparka, ktetik: röparski.

Bäbino Pöje (oko 800 stanovnika) središnje i najveće naselje na otoku. Selo se sastoji od više dijelova: *Zädubje* (*Ändrićevići*, *Häjdici*, *Kòrita*, *Häzdrovčevići*, prezime je Häzdrovac), *Sřšenovići* (prezime Sřšen), *Mätanovići*, *Özinje* i *Zäbrëžje*. Etnici su: Babinopójac, Babinopöjka, a ktetik: bäbinopöjski, -a, -o. Ovoj katastarskoj općini pripada pristanište *Söbra* koje ima, izuzev ljetnih mjeseci, oko 20 stanovnika.

Prözura (oko 150 stanovnika), etnici: Prözuranin, Prözurka i ktetik: prözurski, -a, -o.

Märanovići (oko 200 stanovnika). Etnici su: Marân i Märân, Märänka, a ktetik: märanski, -a, -o. Ovom naselju pripada pristanište *Ökukljë* samo povremeno naseljeno sa nekoliko obitelji.

Kòrita (oko 200 stanovnika), etnici su: Kòrićanin, Kòrićka i ktetik: kòrićki, -a, -o.

Na Mljetu se već od 13. stoljeća zamjećuje dubrovački utjecaj. Kasnije je nekoliko stoljeća pripadao Dubrovačkoj Republici,⁵ a i danas se nalazi u sastavu dubrovačke općine. Za jezik i toponimiju otoka ta činjenica ima veliko značenje. Prema povijesnim vrelima Mljet su kao i susjedne otoke Korčulu i Lastovo naselili Neretvani⁶ i dugo vremena imali su ti otoci slične uvjete razvitka. Tek u novijoj povijesti, vezanoj za turska osvajanja, sele se na Mljet mnoge obitelji s kopna, u prvom redu iz hercegovačkog zaleđa, kao i na susjedni Rat (Pelješac) i Elafit-

⁵ B. Ćušić, Kako je Mljet pripao Dubrovačkoj Republici, *Rešetarov Zbornik*, Dubrovnik 1931, str. 48.

⁶ K. Porfirogenet, *De administrando imperio*, cap. 36, Rački *Doc.* Zagreb 1877, str. 410; P. Skok, *o. c.*, 118 i 209. Vidi i kartu, *o. c.* II, 32.

sko otočje.⁷ Naseljavanje s kopna izmijenilo je etnički sastav na otoku. To treba imati na umu pri proučavanju mljetskog govora i mljetske toponimije.

Premda sam ograničio ispitivanja samo na suvremene jezične podatke, i na nazive koji su danas u upotrebi, nije bilo teško u toj građi razlučiti dva različita jezična sloja: onaj starinački, od onog koji je došao na otok s novim doseljenicima iz hercegovačkog zaleđa, naročito od 15. stoljeća naovamo.

Jezičnu i toponomastičku problematiku na Mljetu nije moguće razumjeti bez osvrta na iste pojave na Elafitima, Dubrovniku i na čakavskim otocima, osobito Korčuli i Lastovu i čakavsko-štokavskom Pelješcu. Već desetljećima vode se u našoj nauci o jeziku raspre o postojanju čakavskog supstrata u dubrovačkom govoru.⁸ Izvjesne podatke dat će vjerojatno toponimija dubrovačkog otočja kad se naučno obradi. Ovaj rad ne može imati tih pretenzija. U njemu iznosim samo fragmentarne prinose iz jezika i toponimije, koji mogu dati bolji uvid u ovu problematiku, pogotovu što je ona s obzirom na Mljet bila vrlo slabo poznata.⁹

Vokalizam. Današnji vokalski sustav jednak je za sva naselja na otoku. Izvjesna nijansa zatvorenosti središnjih vokala /e/, /a/, /o/, zapaza se kod ženskoga življa, pogotovu u istočnim naseljima na otoku, koja su bila prilično udaljena, izolirana, bez boljih prometnih putova i izgrađenih pristanišnih luka. Svi vokali mogu biti dugi i kratki, a zatvorenost dugih vokala, osobito vokala *a*, zbog njegova središnjeg položaja /hlâd, dâñ/, ne nosi distinktivno fonološko obilježje. Ponašanje jata na Mljetu razlikuje se od susjednih govora. Njegov je refleks u dugim slogovima na cijelom otočju diftonski iê: *briême* 'vrijeme', *tiêlo*, *liêp*, *diêljena*; i u toponimima: *Ždriêlo*, *Priêžba*, *Priêslo*, *Piêski*. Takav diftonski karakter jata, međutim, nalazimo i u kratkim slogovima, iza

⁷ B. Gušić, Otok Mljet... *Predavanje održano u JAZU*, sv. 17, 1958, str. 33.

⁸ Literatura o tome vrlo je obimna. Navodim ovdje samo nekoliko značajnijih radova: M. Rešetar, *Die ragusanischen Urkunden des XIII – XI Jahrhunderts*, *Archiv für slavische Philologie*, XVI, 1894, 321–368 i XVII, 1895, 1–47; isti, *Čakavština u Dubrovniku*, *Nova Zeta II*, Cetinje 1890, 401–413; isti, *Najstariji dubrovački govor*, *Glas SANU*, 201, Beograd 1952. P. Budmani, *Dubrovački dijalekt kako se danas govori*, *Rad JAZU*, 65, 1883, 155–179; M. Kušar, *Čakavske osobine u današnjem dubrovačkom dijalektu*, *Program č. k. velikog državnog gimnazija u Dubrovniku za šk. god. 1888–1889*. Najprecizniji rad o toj problematici jest knjiga C. A. van den Berga, *Y-a-t-il un substrat čakavien dans le dialect de Dubrovnik*, *Contribution à l'histoire de la langue serbo-croate*, 1959, 251 str. i recenzije: M. Moskovljevića u *Južnoslovenskom filologu* XXV, 1961, 62, 418–422; J. Mamma u *Slovu*, 11–12, 1962, 234–239 i dr.

⁹ Neki neakcentirani i ne sasvim potpuni dijalekatski podaci mogu se naći u članku T. M. Macana, *Ribarsko oruđe (Blato na Mljetu)*, *ZbNZO*. XXIX 1933, 206–214, prema kazivanju starine G. Bušurela iz Blata. Neke akcenatske potvrde s Mljeta (bez oznake iz kojega naselja) izložio je S. Ivšić u predavanju u Hrvatskom filološkom društvu u Zagrebu. Bilješke s toga predavanja objavio je B. Finka, S. Ivšić o današnjoj dubrovačkoj akcentuaciji, *Filologija* 4. 221–222.

suglasnika *r*: *mrižža, brižmena, vrižća, srižestan, vrižet, Srijednji rât*.¹⁰ U ostalim kratkim slogovima *ě* se izgovara kao sekvencija fonema *j + e*: *nèdželja, pròcjep, vjèra*.

U mljetskom govoru i toponimiji nalaze se i hiperjekavski oblici *-jer* ← *ir*: *krumpjer, tãnjèr, kòsjer, mihjèr* i u mnogim leksemima gdje jata nikada nije bilo: *spižerlica, kosjèrača, kùpjena, Kòpjelca* (← *Kopilica*), *Brižestrova, Mižendeli, Čèpljèsi, Gùstjèrnica* itd.¹¹ U vezi s tim treba navesti da hiperjekavizme poznaju mnogi štokavski govori. Njih navodi D. Brozović za istočnu Bosnu, koja je po njemu bila ijekavska¹² od vremena zamjene jata.

Da li je i Mljet bio ijekavski od vremena zamjene jata, teško je dokazati. Povijesnu građu Mljeta nismo ispitivali, ali nema razloga pretpostavljati da je proces ondje tekao drugačije nego u Dubrovniku, pa i na susjednom Lastovu.¹³ Pretpostavljamo, dakle, da su i na Mljetu ekavizmi i ikavizmi bili samo prijelazna faza u nastajanju jekavskog refleksa. Ovome nalazimo potvrde u današnjim prijedlozima (*pri, prid*), prefiksima (*prisjeć, privarit*), prilozima (*priko*),¹⁴ u leksemima: *pròcip*¹⁵ i *pròcjep*. U toponimiji je sačuvan ekavski refleks u nazivu *Prèč*, koji se odnosi na otočić i priježbu na jugoistoku otoka, i u nazivu lokaliteta *Nèrezin dô* u Govedarima. U toj fazi razvoja vokalskog sustava, *ě* je na Mljetu bio poseban fonem. Paralelno s njim bilo je u upotrebi vokalno *i*, također kao samostalan fonem. Na taj zaključak navodi nas također građa s otoka Lastova.¹⁶ Na temelju podataka može

¹⁰ Macan, o. c., svaki takav primjer koji je čuo od Blaćanina I. Bušurela piše se *ije*, ali je teško vjerovati da je ispitanik *ě* izgovarao dvosložno.

¹¹ Prema van den Bergu takvi se hiperjekavizmi razvijaju tamo gdje je bila pokolebana njihova upotreba, konkretno za Dubrovnik ova bi pojava bila posredan dokaz za drugačiji refleks jata, koji se, po njemu, u starom Dubrovniku, izgovarao kao *i*. O. c. 135.

¹² D. Brozović, O problemu ijekavskoščakavskog (istočnobosanskog) dijalekta, HDZ, II, Zagreb 1966, str. 203.

¹³ Analizirajući povijesne isprave s otoka Lastova, koje je objavio G. Čremošnik (*Spomenik* 41, II, Beograd 1939), našao sam u građi iz 14. stoljeća, najčešće u toponimima, ovakvo pisanje efleksa jata: *e: Stene, Koleno, Zdrelo; i: Stine, Stinci i ie: Priescheb* (= *Priježba*). Takvo bilježenje pokazuje da se u to doba radilo o zasebnom fonemu, kojega je razvitak išao *ě* → *ę* → *ie*, gdje je proces zaustavljen na diftonškom izgovoru *ie*, koje se kasnije defonologiziralo u sekvenciju fonema *j + e* u dugim i kratkim slogovima. Na Mljetu je u dugim slogovima sačuvan diftonški izgovor kojemu je održavanje potpomogao hercegovački govor unesen s kopna u 15. stoljeću i kasnije.

¹⁴ Pojava i tumačenje takvih ikavizama v. u radu M. Moskovljević, Ikavski govor u SR Srbiji, *Južnoslovenski filolog* XXVI, sv. 1-2, Beograd 1963-64, str. 471-509.

¹⁵ Ovaj leksem zabilježio je B. Gušić, Mljet, *Narodna starina*, X 1931. 163, bilj. 5, a u radu *Otok Mljet naš novi nacionalni park*, 1958, pod slikom br. 13, koja prikazuje mediteranskog tuljana, dodaje mljetski naziv »morski čovik«. Ja drugih ikavizama nisam zabilježio.

¹⁶ U navedenoj povijesnoj građi s Lastova zabilježen je *l* kao *ol*: *Holm, Polsalica* za današnje toponime *Hom, Pozalica*. S velikom se vjerojatnošću može pretpostaviti da se glavni skup *ol* u navedenim primjerima razlikovao od sljeda izoliranih fonema u riječi *dolac* ili u toponimu *Kolač*. Daljim procesom se *l* preko diftonga *uo* ili *ou* defonologiziralo, izjednačivši se s fonemom *o*, kako je danas u lastovskoj leksici i toponimiji: *Hom, Kok, vona, žoč, jaboka* itd.

se isto pretpostaviti i za ovaj otok, na kojemu je, dolaskom novog etničkog življa, gotovo zatrta ova jezična pojava u leksici.¹⁷ Iako primjera za *l* → *o* nema mnogo u govoru Mljeta, u toponimiji, naprotiv, ova je crta kudikamo frekventnija i rasprostranjena je po cijelom otoku: *Tôjsti (rat) (G)*, *Kôčje (Pr)*, *Kôke (K)*, *Zakôčje (M)*, *Zâkok, Krájev kôk (Bl)*, *Za Žûti kôk (B)*, *Kôčevica (B)*, *Zâhomačje (B)*, *Stöbe (B)*, *Gârma od Râstoha*. Takve i slične toponime ima i otok Korčula,¹⁸ a nekoliko ih nalazi i D. Brozović u istočnoj Bosni.¹⁹ I ovdje se, dakle, kao i na Lastovu, kao i u istočnoj Bosni, može pretpostaviti četveročlani vokalski sustav s nizom *uo* ← *l* i *je* ← *ě*, koji su se zatim defonologizirali. Vokalizam Mljeta, dakle, pretpostavlja gotovo isti razvitak i s istočnom Bosnom, kako je to pokazao D. Brozović, i sa čakavskim Lastovom (prema gradi koju sam tamo sakupio).

Konsonantizam. Sva naselja na Mljetu razlikuju *č* i *ć*, dok zvučne afrikate neutraliziraju u /ʃ/: *Sâdice, Prôpade, Mědurdî*. Afrikata // obično se reducira u *j*: *bija, pösteja, jûska, vâja, jût, ûje, temêj, jûdi, jûbu se, prijatej, dujûna, Sutmihojska* (← sanctus Michaelis), *Vâjala, Jût* i *Ljût, Pojice*, ali ni // nije rijetko, pogotovu kod starijih otočana: *Mljët, pljěšna, ljëto* i *ljëto* (← *dljěto*) *djëljën*. To su većinom primjeri gdje je *l* dobiven jekavskim izgovorom jata. *-l* na kraju riječi i na kraju sloga prelazi u *o*. Ova pojava u sredini riječi tekla je postupno kako je npr. vidljivo u top. *Dôvca* (← Dolca), gdje je *l* najprije prešao u neslogotvorno *u*, a onda u *v*. Ovu pojavu zapazio sam u toponimiji i govoru Lastova u mnogo primjera, a nije nepoznata ni korčulanskoj čakavštini.²⁰ Taj *o* od *l* kada je iza vokala *a* i *o* steže se s njima u *ô*: *Pëtrô, Konô, Mâli dôčić, parangô, kôca* . . . Suglasnik *č* ispred *k* obično ne prelazi u *š*: *Gřčka, Klíčka* (G sg od Klíčak), *Vrâtnička*, ali se čuje i *š*: *kûška, kvôš/čka* itd. *C* ispred eksplozivnih suglasnika *k, t, p* izgovara se kao *s*: *jûska, ôsta* (G sg od ôcat). *-m* na kraju riječi, osobito u morfemskim završecima, izgovara se kao *-n* ili samo nazalizira pret hodni vokal: *môlin / molij, gorôn, nogôn*. U mljetskom govoru čuje se kao i u Dubrovniku *z*: *zôra, Jôzo, mizô*. Što se glasovnih skupina tiče, za mljetski govor i toponomastiku ističemo ove osobitosti: skupovi *st, zd, št, žd* reduciraju se na kraju riječi u *s, z, š, ž*: *Môs, päs, grôz, pregrš, dûž 'dužd'*, kao i u Dubrovniku. Ovdje također imamo skup *re-* (mj. *ro-*) u toponimima: *Grêb, Grébac, Mârtin grêb*. Skupina *vr* prelazi u *br*: *briëme, Sôbra* (← Sovra), kako je i na Lastovu. Neke od ovih pojava, koje su karakteristične u ovoj jezičnoj periferiji, vjerojatno su nastale u direktnom dodiru s romanskim dijalektima, zato ih mnogi nazivaju dalmatinizmima.

Mljetska akcentuacija posebno je zanimljiva. U svim naseljima čuju se dva silazna (˘, ˙) i dva uzlazna (ˆ, ˙) akcenta, koje nalazimo i u

¹⁷ Od riječi s refleksom *l* → *o* čuo sam samo jednom *kok* i *ožica*, koja se može i drukčije tumačiti.

¹⁸ Prema vlastitim bilješkama.

¹⁹ D. Brozović, o. c., 135–136.

²⁰ M. Moskovljević, Govor ostrva Korčule, *SDZb*, XI, 1950, 180.

hs. jezičnom standardu. Kratki akcenti $\acute{}$ i $\grave{}$ prilično su se približili s obzirom na trajanje i kretanje tona, pa i dugi akcenti nešto su kraći od onih u jezičnom standardu. Frekvencija akcenta $\grave{}$ prilično je ograničena. On se realizira prenošenjem akcenta $\acute{}$ sa središnjih slogova riječi na slog prema početku riječi: *kònoba, òžica, kampaño, kosjèrača*²¹ itd., dok sa zadnjeg sloga u leksičkoj jedinici prelazi na prethodni kao dugouzlazni akcentat:²² *bùbrjeg, čòvjek, šégac, na láktu, ótac, dàžda* (G sg od *dažd*), *kóret, kùpus, kólac, konópi, kóčak, lónac, pótpod 'podrum' ócat, óbjed, óganj, rébro, čélo, rešéto, sélo, súza, lóza, slezéna, bédra* (N sg f), *séstra, žéna, ósa, búha, góra, zóra; Dolína, Glávat, Zagóra, Dubóvca, Tórac, Stražévac, Vrisóvac, Dólac; óni, óne, kóga; visok, dóbra, skótna; úmrit, šáptat, otvórit, lóži, žđerat, rásječ, kupóvat, žé-nji, vózit, údjet, uškópit; dóma i dôma*.²³

Akcentat $\acute{}$ nalazi se uglavnom na prvom slogu, ali se može naći izvan tog sloga: *lincùjo, pogànin 'siromašan', Ratpèčice, Sutmihojska*, što je djelomično uvjetovano fiziološkim ujednačivanjem kratkih akcenata $\acute{}$ i $\grave{}$.

Akcentat $\hat{}$ s obzirom na porijeklo obuhvaća prvotni dugosilazni akcentat, koji se nalazi na prvom i rjede izvan prvoga sloga: *glávu, rúku, kajš, temê(lj), tapêt, sokô, ovô, gorù, dolù* i ako je akcentat $\hat{}$ postao metatonijom starohrvatskog akuta također ostaje na starom mjestu: *sùša, stráža, vráta, mûrva, njê rukê* (G sg), *rukôn* (I sg), *nogê* (G sg), *nogôn* (I sg), *juhê* (G sg), *iglôn* (I sg), *dubinê* (G sg), *kécérôn* (I sg); *ogrnjác, kantûn, konô, mrgîn, príž 'prišt', kríž, mihjêr, jarik, težák 'ratar', tímûn, práci, mîr 'zid', prndêj, štâp, parangô, lišće, prúče*; mjeseći: *ženâr, jrevâr*; toponim: *Kozâr, Vojâr, Káblâr, Pišćenik, Pjenâk, Vranjâk, Ravník, Rijâc dô, Vêliki Petrô, Pištêt, Kosmâc, Prêc, Konjûška, Vránjijčka, Strážica, Vêje gorê* (G sg); glagoli: *trêsit, istrêsit, podijêlimo, jedù, ožêt, izmlâtin, mlâtit, letù, kokâče, kukurjêka, donjêt, kaživamo, dijêlimo, ràdi, hrânimo, pûše, vrti se, zapíšiva, uzêt, ít, izíc, donjêt, sjedù, umrijet, râstit, čuvaju, osûšimo, pjûva*. Takav akcent $\hat{}$ ($\leftarrow \sim$) ne prelazi na proklitiku: *na sùšu, u Prêc* itd. (dok prvotni akcent $\hat{}$ može prijeći: *nâ ruku*). Na tim osnovama, u tim dočecima riječi i u tim i takvim toponimima na susjednom čakavskom otočju imamo još uvijek očuvan čakavski akut. Zanimljivo je zabilježiti akcentat participa nekih glagola tipa *počela, popila, uzela, svúkla, udála*, na kojima je uzlazni akcentat na mjestu gdje srednjodalmatinski otoci imaju čakavski akut: *popila, počela, vazêla, svúkla, udála se*.²⁴ Navodim također akcente participa tipa *ispékla, utékla, plêla, oplêla*, koji pretpostavljaju starije ak-

²¹ Realizacija akcenta $\grave{}$ s obzirom na dužinu i ton približena je realizaciji akcenta $\acute{}$, što je karakteristično za dubrovački poddijalekat.

²² Dugi akcenti su također kraći od onih u standardnom jeziku.

²³ C. A. van den Berg, o. c., 244, za takav akcentat kaže: »Ces phénomènes ne sont pas proprement des čakavismes ou des štokavismes, mais simplement, comme à Trogir, le signe d'une štokavisation«. Umjesto o čakavskom i štokavskim pojavama može se govoriti o starijoj i novijoj akcentuaciji.

²⁴ Prema vlastitom ispitivanju na srednjodalmatinskim otocima str. 239.

cenatske oblike: *ispeklä, *uteklä, *plelä. Takvi se akcenatski tipovi mogu čuti u čakavskim govorima otoka Korčule, a poznati su i u nekim sjevernočakavskim govorima.²⁵

Za kvalitetu slogova u dugim akcentima već smo istakli da je kraća od one u hs. jezičnom standardu. Dužina može biti i u zanaglasnim slogovima, ali ona nije izrazita. Zatvaranje središnjih dugih vokala, pogotovu kod ženskoga živilja u istočnom dijelu otoka, pokazuje da su dužine bile izrazitije. Prilično često čuju se zatvoreni vokali i u pokraćenim slogovima, ali oni nisu izraziti. Ova pojava upućuje na to da je proces zatvaranja vokala stariji od reducirane kvantitete. Rijetki su primjeri gdje kvantiteta ima distinktivno obilježje: *lëgo 'legao' ~ lëgō 'čitao'*.

Akcenatske osobitosti mljetskih naselja nedvojbeno pokazuju da su navedeni primjeri ostaci starijeg akcenatskog sustava, kakav je danas uglavnom na Korčuli, donekle i na Lastovu, a pogotovu na srednjodalmatinskim otocima i kakav je bio na ostalom dubrovačkom otočju, pa po svoj prilici i u Dubrovniku. Pojava tzv. kanovačkog akcenta kao rezultat sudara dviju akcentacija, ^{25a} starijeg i novounesenog akcenatskog sustava, kao i uporno zadržavanje starog mjesta akcenta na slogu gdje je bio starohrvatski akut, pokazuje otpornost starije akcenatske strukture da zadrži troakcentski sustav sa dva silazna i jednim uzlaznim akcentom (" ~ [-]). U tome se, naravno, pri naglom prodoru hercegovačkog govora s novoštokavskom akcentuacijom u svim naseljima na otoku, moglo samo djelomično uspjeti, zapravo usporiti proces prevladavanja novoštokavske akcentuacije. Taj proces ubrzan je u novije vrijeme izvanlingvističkim čimbenicima.

Od morfoloških oblika treba spomenuti upotrebu kratkih pluralnih oblika nekih imenica: *trûp - trûpi, mîš - mîši, žûj - žûji, sùd - sùdi, nôž - nôži; Mlini, Brîzi, Pivci*.

U deklinacijama su prevladali novoštokavski nastavci. Starije padežne nastavke zabilježio sam u toponimima, i to: A pl: *Medu Hljëbi, Mëdurdi* 'Medu Đurde', G pl: *Pônta od Gačûh*, a od apelativa jedino iz očenaša: ... oprostí nan duge naše kako opraštamo *dužnikon našin* ... Zabilježio sam oblik *kami* (N pl) i toponime *Crni kâm* i *Bjêli kâm*.

U toponimiji ima naziva koji su promijenili rod *Vëlje blâce* (: blâce) N pl f, *Prôpaze* (: propađe) N pl f, *Pod Vâjale* (: vâjalo) A pl f, *Dubôvca* (: dubovac) N sg f, *Gôrnja vřtla* (: vřto) N pl n, *Pôca* (: pó[d]ce) N sg f, *Klička* (: klíćak) N sg f, *Kôke* (: kôk 'kuk') N pl f. Tako je i s nazivima *Ratânke* N pl f (Rât Tânkē tj. uvale), *Ratpëčice* N pl f (Rât Pëčice tj. dijela zemlje u polju) i s prefikslnim toponimima u kojih prefiksi više nisu prepoznatljivi: *Pôškoj* (Pod Škôj) *Zaplatačje*, *Vrhmljeća* itd. Ovu pojavu nalazimo često u toponimiji. Ona je nastala

²⁵ A. Belić, *Zamетки po čakavskim govoram*, Izd IAN, XIV, 2, 1910, i komentar van den Berga, o. c., 225, i d. Za Istru imam vlastite bilješke.

^{25a} Na ovu pojavu upozorilo je već nekoliko lingvista, a sustavno ju je za područje Hrvatske proučio M. Hrasle, *O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj*, *Filologija I* (Zagreb) 69-75.

zato što nazivi lako gube osnovno etimološko značenje i lakše se, kao »imena bez smisla«, podvrgavaju promjeni oblika, a ustaljuju se redovito u genitivu i akuzativu,²⁶ jer se nazivi u tim padežima najčešće upotrebljavaju. Nominativni oblik naziva rjeđe se javlja u svakodnevnoj upotrebi.

Za rječnički fond pa i za toponimiju Mljeta i čitavog dubrovačkog primorja karakteristična je prisutnost prilično ograničenog broja venedijanizama²⁷, što je razumljivo jer je tu mletački utjecaj bio slab, dok starijih romanskih i romaniziranih apelativa i toponima ima više: *mr-gin* 'međaš', *kočuo* 'vješač', *kīmak* 'stjenica' *pēča* 'komad zemlje'; *Ka-šūni*, *Brkāta*, *Prōžura*, *Pōlača*, *Pōmena*, *Montōkuc*, *Montōrez*, *Žāra*, *Šōvrnjevac*, *Mrkljēnta*, *Pēča* itd. rasprostranjenih po otoku s nešto većom čestotom na krajnim dijelovima otoka, tj. na zapadu oko Jezera u na Vrhmljeću oko naselja Korita.

U leksiku i u toponomastici nalazi se prilično građe koja je zajednička s leksikom čakavskog dalmatinskog otočja: *ostīnut* 'ohladnjeti', *jūšterica* 'jašćerica i gušćerica', *lānap* 'munja', *mājić* 'čekić', *crijēva* 'cipele' *dvōr* 'dvorište', *bija* 'cjepanica', *težāk* 'ratar', *šēgac* 'pila', *hrēk* 'panj', *lāšnje* 'lakše', *vršnik* 'vršnjak'; *pōčmemo*, *ōganj* 'vatra', i u toponimiji: *Gnīla*, *Vēlji*, *Vēlja*, *Vēja*, *Vēji dō*, *Vēja pēče*, i apelativ *rat* u pretežno toponimijskoj upotrebi: *Rāt*, *Gōli Rāt*, *Pōnta od Rāta*, *Vōdeni rāt*, *Pōnta od Rātanke* itd.

Ovi podaci s Mljeta umnogome se slažu s jezičnim podacima koje je izložio van den Berg u svojoj knjizi.²⁸ Premda on, kako ističe Brozović, nije uspio dokazati da je Dubrovnik bio čakavski,²⁹ ipak je utvrdio postojanje starohrvatskog akuta u djelima Della Belle itd. U posljednje vrijeme na vezu starog dubrovačkog govora s istočnobosanskim dijalektom upozorio je pored D. Brozovića i I. Brabec u recenziji van den Bergove knjige.³⁰ Istražujući govore u Hercegovini, pogotovu one u centralnoj Hercegovini, A. Peco³¹ insistira na neposrednim jezičnim vezama starog dubrovačkog govora sa hercegovačkim zaleđem. Njegove bi navode bilo teško prihvatiti, jer podaci koje donosi ne mogu objasniti mnoge pojave koje se nalaze u dubrovačkom govoru (hiperjekavizmi, neke fonetske pojave, akcenat itd.), a u vezi su, na primjer, s istoč-

²⁶ I ovdje zamjećujemo da se oblici naziva u lokativu i instrumentalu, upotrijebljeni u lokalnom značenju, izjednačuju s akuzativom. Ovu pojavu poznaje gotovo čitavo primorje i po svoj prilici je supstratskog porijekla (v. P. Skok, *Južnoslovenski filolog*, XII, 130-131).

²⁷ V. za Mljet u nav. radu T. M. Macana, dok je za primjere iz Dubrovnika značajan rad M. Deanovića, *Divergences entre les emprunts latino-romans en Dalmatie (de Raguse à l'île de Šolta)*, Bulletin de la Société de linguistique de Paris, XXXIX, sv. I, Pariz 1938, 25-48.

²⁸ Van den Berg o. c. passim.

²⁹ D. Brozović, O jednom problemu naše historijske dijalektologije, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, III, str. 85, bilj. 29.

³⁰ Die Mundart von Dubrovnik, *Die Welt der Slaven*, V, br. 1, 1960.

³¹ *Južnoslovenski filolog*, XVI, sv. 3-4, 1964, 581-590.

nobosanskim govorima. Ovdje sam pokazao razvitak i podudarnost dijalekatskih podataka s Mljeta sa čakavskim otočjem srednje i južne Dalmacije, koji su za Mljet bili slabo i gotovo nikako poznati.

Pa ako se prihvati očitost veza dubrovačkog poddijalekta s dijalektom istočne Bosne, kako je opisan od D. Brozovića i I. Brabeca, potrebno je, također, osvrnuti se i na dijalekatske veze Mljeta i Dubrovnika sa čakavskim južnodalmatinskim otočjem, uključujući tu u prvom redu Lastovo, Korčulu i Pelješac. Tek tako je dubrovački poddijalekat fiksiran u koordinatni sustav naše dijalektologije u kojemu ona vodoravna odrednica, koja ga veže uz čakavsko otočje, nije beznačajna i ne može se zanemariti s obzirom na geografske, povijesne, privredne i jezične veze staroga Dubrovnika sa svojim obalnim pojasom i otočjem njemu na zapad.

